

# novum

nieuwsbrief van het

*Historisch Documentatiecentrum  
voor het  
Nederlands Protestantisme  
(1800-heden)*

XVIII

## **colofon**

---

Novum 18 verscheen in december 2005

Het is een uitgave van het  
Historisch Documentatiecentrum voor het  
Nederlands Protestantisme (1800-heden)  
Vrije Universiteit Amsterdam

### Adres

De Boelelaan 1105  
1081 HV Amsterdam

Postbank 1168001

(t) 020 59 85270  
(e) [hdc@dienst.vu.nl](mailto:hdc@dienst.vu.nl)  
(i) <http://www.hdc.vu.nl>

## Inleiding

---

Gewoontegetrouw zenden wij u nu het jaar zijn laatste maand is ingegaan een nieuwsbrief, waarin we terugblikken op de activiteiten van het Historisch Documentatiecentrum. 2005 is een mooi jaar geweest. We hebben veel van onze plannen kunnen verwezenlijken en veel steun en waardering mogen ontvangen uit het publiek, en in het bijzonder uit de kring van donateurs en schenkers en bruikleengevers van archief- en documentatiemateriaal. De medewerkers van het Centrum voelen zich daardoor gesteund.

In deze Novum vragen wij uw aandacht voor het nieuwe relatiegeschenk, de uitbreiding van de archiefkelders en de groei van onze collectie, de Bavinck-lezingen, enkele publicaties van het Documentatiecentrum en personele ontwikkelingen.

Wij hopen ook in het komende jaar weer op uw belangstelling te mogen rekenen. Plannen bestaan daarvoor reeds in overvloed. Maar eerst komt er aan het eind van deze maand een tijd van bezinning en rust. Het personeel van het Documentatiecentrum wenst u een gezegend kerstfeest en een gelukkig 2006 toe.

## Jaarboek en donaties

---

Donateurs van het Documentatiecentrum ontvangen met deze nieuwsbrief tevens een relatiegeschenk. Vanaf dit jaar betreft dat het nieuwe deel van het Jaarboek voor de Geschiedenis van het Nederlands Protestantisme na 1800. Daarin worden wisselende protestantse thema's behandeld. Het deel van dit jaar heeft als titel: *Is 't waar of niet? Ophefmakende publicaties uit de 'lange' negentiende eeuw.*

Waarschijnlijk is er in geen enkele eeuw zoveel gepolemiseerd als in de negentiende. Een auteur kon toentertijd nauwelijks hopen dat een onderlegde lezer bereid zou zijn een afwijkende mening voor zich te houden. Overal in het land bevonden zich uitgeverijen die bereid waren om een weerwoord als op zichzelf staande publicatie in de openbaarheid te brengen. En anders bood een van de vele tijdschriften wel de helpende hand.

In deze bundel wordt een aantal boeken en brochures besproken waarover wat te doen geweest is. Isaac da Costa's Bezwaren tegen den geest der eeuw uit 1823 komt het eerst aan bod. Da Costa kreeg een golf van kritiek over zich heen en zal bijna niet in staat geweest zijn alles wat tegen hem te berde gebracht werd te lezen. 'Hij begon', konden zijn tegenstanders, trouwens met enig recht, zeggen.

Vervolgens wordt de aandacht gericht op andere publicaties die, de ene meer de andere minder, pennen in beweging brachten. Inhoudelijk lopen deze sterk uiteen. Sommige hebben een puur theologisch karakter, de meeste zijn echter sociaal of politiek getint. Omdat de 'lange' negentiende eeuw als selectie criterium diende kon bijvoorbeeld ook nog een pacifistisch geschrift van Bart de Ligt uit 1914 ter sprake komen.

Het verschil in opzet van de diverse beschouwingen is een aantrekkelijk aspect van deze bundel.

De bundel staat onder redactie van dr. Frits Broeyer (vele jaren werkzaam als kerkhistoricus aan de Universiteit Utrecht) en dr. Dick Kuiper (tot 2002 verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam als hoogleraar algemene sociologie). Het is een uitgave van Uitgeverij Meinema, Zoetermeer, ISBN 90-211-4050-0.

Hoge druk- en portokosten verhinderen ons dit boek aan al onze relaties toe te zenden. We hopen dat de aantrekkelijkheid van dit geschenk relaties stimuleert zich aan te melden als donateur van het Documentatiecentrum.

Donateurs treffen bij deze nieuwsbrief een acceptgirokaart aan. De minimumbijdrage is € 17,50 voor particulieren; voor rechtspersonen (stichtingen, verenigingen, etc.) € 75,00. De overige relaties van het Centrum ontvangen eveneens een acceptgirokaart, waarop zij desgewenst een (eenmalige) gift kunnen overmaken of zich kunnen aanmelden als donateur, waarna zij het Jaarboek alsnog krijgen thuis gestuurd. Zoals bekend zijn giften, donaties en schenkingen aan het Documentatiecentrum fiscaal aftrekbaar.

## **Bewogen en bevlogen**

---

Op het Historisch Documentatiecentrum is dit jaar een boek vervaardigd in het kader van het 25-jarig regeringsjubileum van koningin Beatrix. De free lance historicus Peter Bak, die voor zijn onderzoek geregeld gastvrijheid geniet op het Documentatiecentrum, beschreef de geschiedenis van de Europese Werkgroep op basis van op het Documentatiecentrum gedeponeerde archieven. Deze werkgroep is ontstaan uit een oproep van prinses Beatrix uit 1961 aan jongeren om hun verantwoordelijkheid te nemen en 'Europa' nieuwe bezieling te geven. Op 5 oktober werd het boek, dat bij uitgeverij Bert Bakker verscheen, op paleis Noordeinde door de auteur aan de koningin aangeboden.

## **Wat eten we vanavond?**

---

Op 20 oktober vierde de Vrije Universiteit haar 125<sup>e</sup> dies natalis. Ter gelegenheid daarvan stelden vormgever Steven van der Gaauw, NRC-columniste Marjoleine de Vos en historicus George Harinck onder de titel *Wat eten we vanavond? Protestants! een feestelijk en fraai vormgegeven boek samen over menukaarten uit de collectie van het Documentatiecentrum*. Er werd uit die periode van 125 jaar een selectie gemaakt van twaalf menukaarten, die vrijwel alle in verband staan met de Vrije Universiteit. Deze uitgave mocht zich verheugen in grote aandacht van de media en ook van het publiek. In het bijzonder de donateurs reageerden enthousiast met een grote hoeveelheid jubileumgiften. We zijn u daarvoor zeer dankbaar.

Voor donateurs die tot nu toe niet in de gelegenheid waren het boek aan te schaffen of het graag ter gelegenheid van de komende feestdagen als geschenk aan familie, vrienden of relaties zouden willen geven, heeft het Documentatiecentrum een aantrekkelijk aanbod: de winkelprijs van het boek is € 17,50 maar donateurs kunnen bij ons exemplaren van het boek bestellen voor € 10 per stuk, excl. verzendkosten.

## **Een moeizaam gevecht**

---

De autobiografie van prof. dr. Gerard Dekker verscheen in de *Passage*-reeks van het Documentatiecentrum. De bekende godsdienstsocioloog, emeritus-hoogleraar van de Vrije Universiteit kijkt in dit boek terug op zijn veelbewogen beroepsleven, met name op zijn betrekkingen met de kerk. (Gerard Dekker, *Een moeizaam gevecht*. Mijn geschiedenis met de kerk, Verloren Hilversum 2005, ISBN 90-6550-895-3, 160 pagina's, illustraties. Prijs € 15,00).

## **De lintjesaffaire**

---

Jan de Bruijn publiceerde het afgelopen jaar een monografie over Abraham Kuyper en de lintjesaffaire: *Het boetekleed ontsiert de man niet*. De lintjesaffaire betreft de beschuldiging dat Kuyper als minister-president koninklijke onderscheidingen toekende aan personen van wie hij als partijleider giften voor de partij had ontvangen. In dit boek, geschreven op basis van uitgebreid bronnenonderzoek, werpt De Bruijn nieuw licht op de lintjesaffaire, met name op de rol van de hoofdpersonen daarin, Kuyper zelf en Mathilde Westmeijer. De

presentatie van dit boek vond plaats op 2 november in het auditorium van de Vrije Universiteit, waar mr. J. de Ruiter, oud-minister van Justitie, en NRC-journalist Henk Hofland als spreker optraden.

(Jan de Bruijn, *Het boetekleed ontsiert de man niet. Abraham Kuyper en de Lintjesaffaire (1900-1910)*, Amsterdam 2005, Bert Bakker, ISBN 90-351-2798-6, prijs € 24,50 323 pagina's, illustraties.

## **Personeelszaken**

---

Per 1 april is Wim Berkelaar verbonden aan het Historisch Documentatiecentrum. Een belangrijke taak van hem is de public relations van het Centrum te verzorgen. Het Documentatiecentrum profiteert daarbij van het feit dat Berkelaar eerder onder meer verbonden was aan het VPRO-radioprogramma over geschiedenis OVT en medewerker is van het Historisch Nieuwsblad. Hij heeft een halftijdse aanstelling.

Per 1 december heeft het Documentatiecentrum afscheid genomen van Margriet Urbanus, die met pensioen gaat. Zij was sinds december 1984 aan het Centrum verbonden als archiefmedewerker, eerst als vrijwilliger, later (vanaf maart 1990) in een vaste aanstelling. Naast het beheer van de tijdschriftencollectie en tal van ander kortlopend archiveerwerk, behoorden de ordening van de archieven van J.J. Buskes en A. Kuyper tot haar omvangrijkste en meest gecompliceerde opdrachten. Haar onverdroten ijver, zin voor orde en inzet voor het Centrum sierden haar en wij zullen haar missen. Het ga haar en haar eveneens van zijn pensioen genietende man goed in hun nieuwe levensfase.

De directeur George Harinck is de afgelopen drie maanden met sabbatical verlof geweest en heeft die tijd gebruikt voor het schrijven van hoofdstukken voor een nieuw handboek over de Nederlandse kerkgeschiedenis.

Ten slotte melden we met dankbaarheid dat Jan de Bruijn zijn werkzaamheden op het Documentatiecentrum per 1 mei weer volledig heeft hervat.

## **Bavinck-lezingen**

---

In 2005 zijn er in samenwerking met het Nederlands Dagblad twee series openbare lezingen gehouden te Amersfoort en Zwolle. De twee series van elk vier lezingen handelden respectievelijk over 'religie en democratie' en 'christelijke universiteit: geschiedenis of toekomst?'

Als sprekers traden op dr. J.W. Sap, prof. dr. G. Harinck, dr. K. Velling, mr. C. van der Staay, prof. dr. J.C. Kennedy, prof. dr. A.Th. van Deursen, prof. dr. A. van de Beek en prof. dr. J. Hoogland. De beide lezingenseries worden in twee boekjes gepubliceerd. De donateurs ontvangen daarover nader bericht.

## **Archieven en Archiefkelder**

---

In samenwerking met de Universiteitsbibliotheek kon het Documentatiecentrum de tweede archiefkelder laten voorzien van verrijdbare stellingen. Op de bestaande vloeroppervlakte werd ruimte gevonden voor circa 650 meter archief, meubelen en historische voorwerpen en een goede opslagmogelijkheid voor de schilderijen, een welkome uitbreiding.

Het komende jaar verwacht het Centrum ongeveer honderdtachtig meter archief, afkomstig uit het Utrechts Archief. Onder de archieven die daar geen plek meer kunnen vinden behoren onder andere archieven van de Nederlands Christen Studenten Vereniging (1917-2001), de redactie van Hervormd Nederland, de Stichting Wilde Ganzen en de Vrijzinnig Christelijke Jeugdcentrale (1915-1971)

In de loop van 2005 werden veelal kleinere collecties ontvangen. Enkele archieven konden worden aangevuld.

In het kader van het Metamorfozeproject van de Koninklijke Bibliotheek (KB) kon het archief van Abraham Kuyper op microfilm worden vastgelegd. Het Documentatiecentrum kreeg daarvoor een belangrijke subsidie van de KB. Margriet Urbanus heeft veel aan de voorbereidingswerkzaamheden voor die verfilming bijgedragen, hetgeen ook resulteerde in een nieuwe inventaris bij het archief.

## Nieuwe kamernummers

---

Ruimte in het Hoofdgebouw van de Vrije Universiteit is schaars en ook het HDC heeft ruimte moeten inleveren. Dit ging gepaard met interne verhuizingen, waardoor de kamerindeling als volgt werd:

Secretariaat	020 59 85270	1B-34
P. Bak	020 59 85272	1E-18
W.P. Beekers	020 59 85275	1E-18
W. Berkelaar	020 59 85275	1E-18
J. de Bruijn	020 59 85271	1B-28
G. Harinck	020 59 85273	1B-30
R. Huizenga	020 59 85271	1B-28
D. Houniet	020 59 85270	1B-34
P. Moleveld	020 59 85271	1B-28
J.F. Seijlhouwer	020 59 85274	1B-32
R.E. van der Woude	020 59 85275	1E-18